

Voor, op en na de heide met Gerrit Ottens 'Ik ben een echte heikneuter'

Ton Thissen

Gerrit Ottens uit Nunspeet (67) is een mengsel – een mix dus – van een moderne bijenhouder en een immer oude stijl. Ook weer niet zó modern dat hij dagelijks de computer gebruikt en het internet raadpleegt in verband met bijen, maar wel dat hij ervan overtuigd is dat een zekere mate van theorie aan de basis ligt van wat er praktisch gebeuren moet. En ook weer niet zó ouderwets of hij heeft aan b.v. de historische Uddelerkorf elementen toegevoegd of veranderingen aangebracht die deze bijenwoning uit de dertiger jaren buitengewoon interessant en geschikt maken voor de winning van heidehoning anno 2005.

Nunspeet verzuipt in de hei om het zo maar eens te zeggen. Gerrit is ermee vergroeid. Hij komt wel eens in Friesland – hij vaart er wel eens een dag – maar is het daar na die dag spuugzat. Daar heeft hij zelfs na zes weken bos en hei geen last van. Gerrit: 'Wat die watermannen in Friesland meer zien dan ik, zie ik op de hei. Ik ben een echte heikneuter. Ik let overal op. Als ik op de hei loop en ik zie b.v. van die jonge vliegdenen, móet ik die uittrekken'.

Hier doet zich de gelegenheid voor aan de weet te komen wat het verschil is (ook voor de bijen) tussen struikheide (*Calluna*) en dopheide (*Erica*) en iets te vernemen over de voorwaarden waaronder met name

de struikheide het beste gedijt. Gerrit: 'De dophei bloeit voor de struikheide uit met een korte overlapping. Dopheide heeft drassige grond nodig. Toch komt het voor dat dop- en struikheide op elkaar aansluiten. Dat kan problemen geven als je van beide walletjes wilt eten. Want je wilt de verschillende honingen ook wel gescheiden houden. Dat betekent dat je tweemaal je voorbereidingen moet treffen en daar is de tweede keer geen tijd voor. Vaak moet je dan ook nog verkassen, want je bijen zijn op diverse plekken ingevlogen. Bovendien: de bij die op dophei vliegt heeft een hommelm nodig om bij de nectar te komen. Overigens dient gezegd dat dopheidehoning – een zomerhoning – goed te slingeren valt en prima smaakt.

De struikheide is een heester die pas in het najaar bloeit. Wil het zover komen dan moet de plant in de zomer veel water hebben. Dat lijkt dit jaar dus wel goed te zitten. Als het omstreeks 10 augustus dan maar droog is. Dan bloeit en honingt de hei. Je kunt het zien als je een terugkerende vliegbij van de plank plukt en met haar achterlijf op de nagel van je duim drukt. Komt er een druppel los dan zit het goed. Wel even proeven of je toevallig geen waterhaalster gevangen hebt. Een door mij beproefde methode is met een voet door zo'n pol struikheide gaan. Verschijnt er een wolk stof, dan is het in orde. Het is een wolk stuifmeel. De hei stuift, zegt men dan. Een goed teken.'

235

Gerrit Ottens achter de buitenopstelling. Foto's: T. Thissen.

De voorbereiding van een kastproductievolk

Of het nou over een kast of over een korf gaat, omstreeks 20 juni moet met de voorbereiding van de winning van heidehoning begonnen worden. De moeren van de productievolken moeten topdraaien. De eitjes van nu zijn immers de vliegbijs van straks. Als het volken in kasten betreft, haalt Gerrit Ottens daar ongeveer 20 juli de zomerhoning af en dwingt het volk op één broedbak. Gerrit: 'Dat is vaak een crime. De bijen gaan er wel in – boven het rooster komt straks nog een honingkamer – maar je houdt ramen met broed over die ik in een ander volk (geen productievolk) kwijt moet. In die honingkamer komen ramen met strookjes kunstraat te hangen. Het is de bedoeling dat de bijen die strookjes uitbouwen naar een grote punt of een aantal puntjes, het liefst helemaal. Daarvoor moet er gevoerd worden: één liter 1:1 per dag tot een paar dagen voor het transport naar de hei. Het kan gebeuren dat er in die periode een of meer zwermen afkomen. Geen punt. Die gaan weer in een kast met (als het even kan) uitgebouwde ramen en kunnen weer als productievolken gaan fungeren.

Op 8 aug. (op 10 aug. bloeit de hei) neem ik de HK-ramen met punt of puntjes of geheel uitgebouwd (maar natuurlijk niet verzegeld) uit en laat ze een nacht overstaan ter versteviging van de jonge raat. De volgende dag slinger ik die dan, heel zachtjes. Het (gevoerde) suikerwater vloeit makkelijk uit. Dat bewaar ik als wintervoer.

Op de hei komen naast elk productievolk twee zgn. afvliegvolken te staan. Het zijn b.v. de volken waarvan tijdens de voorbereiding gezwermd is of de volken die het overtollig broed kregen of gewoon andere dan productievolken. Die zet ik bij goed gewin uit de rij en twee aan twee op een rij om af te vliegen op het productievolk. Dat was al sterk; dat wordt nu dubbelsterk. Wil je heideraathoning winnen van eerste kwaliteit dan moet je een heleboel 'soldaten' paraat hebben'.

Je wilt natuurlijk wel weten óf en wat ze halen. Gerrit: 'Ik controleer door de kasten te tillen of via een glazen venster in de dekplank. Verder ga ik niet. Eén keer heb ik me ertoe laten verleiden onder de dekplank te kijken. Het was eind augustus en de HK zat afgestroken vol. Ik heb toen besloten er nog een HK met strookjes bovenop te zetten, dus twee HK's. Je loopt dan het risico dat de raat van de bak eronder verkleurt vanwege het drukke geloop. Dat bleek ook maar op 15 september – de dag van vertrek – zat ook de bovenste bak vol en was strak wit verzegeld'.

De voorbereiding van een korfproductievolk

'Als je wat ouder wordt', zegt Gerrit en kijkt mij daarbij veelbetekenend aan 'zou je kunnen overwegen eerste-klas-heidehoning te winnen met behulp van de zgn. Uddelerkorf, ook wel de Vierkante korf genoemd, hoewel die niet precies vierkant is. Daarmee kun je overigens ook gewoon zomerhoning halen als je in een heideloze regio woont. Het gaat om ouderen die het niet meer zozeer gaat om het aantal kilo's. We kunnen die zware bakken ook niet meer zo goed hanteren. Wij voelen meer voor klein maar fijn. Nou ... met de lichte Uddelerkorf is prima raathoning te winnen van een zeer goede kwaliteit. Je zou hem, de korf meen ik, ook nog zelf kunnen vlechten'.

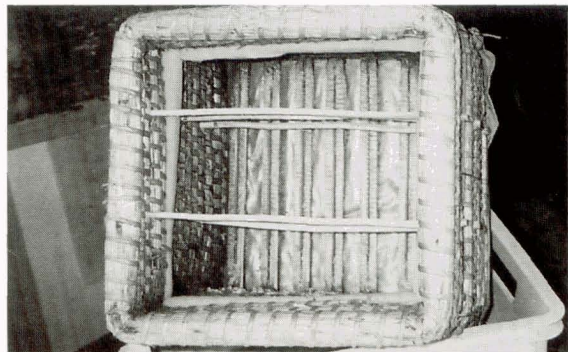
Hier zit Gerrit Ottens op zijn praatstoel. Hij neemt het hele proces met me door. 'Bij de Uddelerkorf is op de eerste plaats sprake van een BK. Die bestaat uit acht banden gevlochten roggestro. Vervolgens gaat het over randen of hoogsels van vier banden. Je moet, wil je van een complete Uddelerkorf spreken die geschikt is voor de hei, beschikken over één BK en twee randen of hoogsels (liever drie)'. Want ... hoe gaat de voorbereiding?

'We gaan uit van de BK. Die is net als de hoogsels (randen) die er straks onder komen, gespijld. Je hebt immers met vast werk te maken. In die BK komt een zwerm, het liefst met een jonge moeder. Gedurende de

236

De Bijenstand

Het gespijld gedeelte van de Uddelerkorf

zomer wordt de BK volgebouwd. Dan komt er een hoogsel onder en als er weer ruimte gegeven moet worden een tweede en als het moet een derde hoogsel. Als er geen dracht is, moet worden gevoerd.

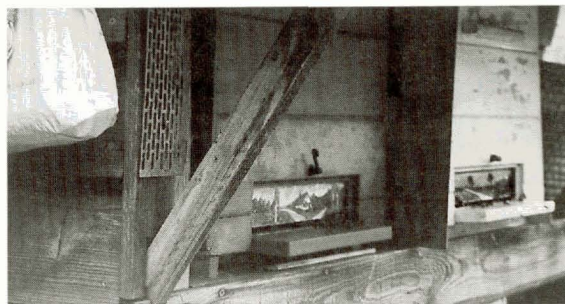
Na de zomerdracht – bij mij omstreeks 20 juli – ga ik elke avond voorzichtig voeren (1:1). Een paar dagen voor het transport naar de hei – bij mij op 10 augustus – stop ik met voeren. Als het gewin op de heide losbarst, gaan de twee of drie hoogsels onder de BK vandaan. De grote, uitstekende puntenraat wordt glad weggesneden. Deze afgesneden grote punten bevatten veel werksterbroed. Dat sorteer ik en leg dit boven in de kastvolken die ik bestemd heb voor het afvliegen (zie terug). Deze verzorgen dit broed perfect. Vroeger werden deze punten weggegooid, maar dat stuit me tegen de borst. Op de heide houd je dus alleen de BK over met wat broed en een koepel voer, die de moeder belet boven te komen. Een van de weggenomen hoogsels komt nu bovenop de BK. Je haalt de spijlen weg en je hangt er zeven raampjes met strookjes en/of punten in. Er zit nu relatief gezien een bult volk op de korf. Ze hangen er in trossen aan. Het vliegkat functioneert dan ook niet meer afdoende. Daarom zet ik enkele stokjes onder de voorkant van de korf. Bij goede dracht zitten met een week de zeven ramen vol met 3,5 à 4 kg. eerste keus raathoning'.

Het eindproduct en andere zaken

De heidehoningoogst doet hij het liefst van de hand in het raam i.p.v. in stukken van 10 bij 10 cm. in de bekende plastic bakjes. De rest gaat in de pers. Eerst de verzegelde honing die in potten gaat voor kleinverbruikers uit de buurt. Daarna de open honing die met de stuifmeelrestanten verwerkt wordt tot stamp-honing.

- Omdat hij zijn Uddelkorven zelf vlecht, kan hij er ook mee experimenteren. Zo heeft hij de bovenste rand (vier strobanden) aan de BK vastgevlochten maar tot na het transport wel met een matje van de BK gescheiden. Ook heeft hij een constructie bedacht die het voeren vergemakkelijkt. De korf staat tijdens de voorbereidingsfase op een voerbak met een groter oppervlak zodat hij van achteren voeren kan zonder de korf te lichten.

- Aan teelt doet Gerrit Ottens niet: 'ik heb een hekel aan dat koninginnenteeltgedoe. Het ligt me niet. Wel doe ik aan selectie. Als de tijd van het kunstzwerm-maken daar is, maak ik als eerste afleggers van mijn beste volken. Ik wacht op de tuter. Dan breek ik de doppen. De vlugge – de met het breken uitlopende – moeren doe ik in kluisjes. Voor alle zekerheid geef ik de aflegger toch nog zo'n moeder. De andere moeren

Alberti-kasten met schilderijtjes boven de vliegplanken

bewaar ik. Dat kan tot tien dagen. Ik leg de kluisjes gewoon om het ronde gat in de dekplank van een volk waarvan ik zojuist de doppen gebroken heb. Ze worden keurig verzorgd. Van de andere volken heb ik een paar dagen later kunstzwermen gemaakt. Op de 8ste of 9de dag breek ik alle doppen en geef ze meteen zo'n kluisjesmoer. Omdat ze op een jonge koningin zitten te wachten, gaat dat altijd goed. Ik probeer van elk volk ook nog een afleggertje te maken waarin ik zo'n jong moertje stop: je kunt er machtig veel profijt van hebben!' - Nunspeet heeft veel heide maar ook vier bijenverenigingen: twee VBBN-subverenigingen en twee ANI-afdelingen. En die willen allemaal naar de heide, alsmede al die imkers van het hoge noorden tot en met Limburg toe. Maar ook Staatsbosbeheer en de gemeente Nunspeet blazen een partijtje mee. Deze instanties willen de heide steeds meer op slot doen. Gerrit: 'We zijn tenslotte tot een pracht van een oplossing gekomen. Iedere vereniging/afdeling heeft zijn eigen heidegebied met een toezichhoudende imker. Dat wordt overkoepeld door een coördinator die contact houdt met Staatsbosbeheer en de gemeente. Het verstrekken (tegen betaling) van de vergunningen aan de vier verenigingen en aan de imkers van buiten laten ze aan de toezichhoudende imkers over. De gelden gaan in een pot, die voor de helft over de verenigingen wordt verdeeld. Van de andere helft bouwen we jaarlijks een feestje. Als tegenprestatie schonen de leden van de vier verenigingen 2x per jaar de heidevelden. Het gaat perfect'.

- We hebben het ook nog gehad over zijn eerste ervaringen met bijen op 16-jarige leeftijd, over het ruimen van zijn bijen i.v.m. AVB in 1996 ('Wat een pure ellende!'), over zijn voorliefde voor oude kasten zoals de Hoog Raam Versteegkast (de beste kast voor op de hei), de Albertikast, de Meijerkast. En dan nog over het heidehaantje en de kruisspinnen.

Naar mijn mening moet deze man op korte termijn een belangrijke plaats krijgen in de PR-commissie van zowel de VBBN als de ANI – van beide organisaties is hij lid – zodat we er zeker van zijn dat de Nederlandse